

KURTÁG, 90+

{ BALI JÁNOS

Gőz László, a Budapest Music Center igazgatója

A Kurtág György 90. születésnapjára rendezett nyolcnapos fesztivál programja rendkívül gazdag volt: a zeneszerző szerteágazó életművének keresztmetszetét nyújtotta, benne a leghíresebb vokális (*Truszova-, Ahmatova- és Kafka-dalok*) és nagyzenekari művekkel (*Üzenetek, Új üzenetek, ...quasi una fantasia..., Petit musique solennelle*), zongora- és kamaradarabokkal; de a Kurtágot jól ismerők is kaphattak meglepetéseket (*Suite, Herdecker Eurythmie, Jelenetek*). Érintette a program Kurtág zenei hátruságát (a gregoriántól Bachon keresztül Bartókiig), és betekintést nyújtott művészetének külföldi recepciójába (Olivier Cuendet *Zwiegespräch- és Játékok-áiratai*), valamint a legnagyobb magyar pályatársak (Szöllősy, Ligeti, Vidovszky, Jeney) alkotásain keresztül magyar zenei környezetébe.

Felléptek a legjobb hazai és külföldi Kurtág-előadók (*Natalia Zagorinskaya, Juliane Banse; Hiromi Kikuchi, Ken Hakii, Keller András; Eötvös Péter; Kocsis Zoltán, Csalog Gábor, Kemenes András*), ifj. Kurtág György (nem csupán zeneszerzőként, hanem szintetizátorjátékosként is), további világhírű előadók (*Pierre Laurent Aimard, Tamara Stefanovich, Louise Hopkins, Xelo Giner*) és a hazai zenei élet legjobbjainak több generációja (*Wilhelm András, Rácz Zoltán, Klenyán Csaba, Mizsei Zoltán, Borbély László, Szalay András, Rohmann Ditta, Darázs Renáta*), egészen a tanítványok tanítványainak nemzedékéig (*Andor Krisztián, Dani Imre, Dóra Zsuzsa, Fejérvári Zoltán, Kiss Péter, Kruppa Bálint, Németh András, Pajojtay János, Szűcs Péter, Újházy Gyöngyi, Zétényi Tamás*). Fellépett az UMZE Kamaraegyüttes, a Concerto Budapest, a Nemzeti Énekkar és az NFZ kamaraegyüttese, a Szent Efrém Kórus. Volt pódiumbeszélgetés (*Csalog Gábor, Jeney Zoltán, Farkas Zoltán, Kemenes András, Klukon Bea, Szűcs Miklós, Ungváry Rudolf*) és kottabemutató (*„Kocsis Zoli hangjegyzete”*). Kapcsolódott hozzá fotókiállítás (*Felvégi Andrea*), kotta- és hanglemezvásár, zene-tudományi konferencia (*Dalos Anna, Halász Péter, Kerékfy Márton, Wilhelm András*), filmvetítés (*Kurtág Judit*), operaházi

koncert (*...concertante...*). Az események többségének a BMC adott helyet, de egy-egy hangversenyt a Zeneakadémián, illetve a Művészetek Palotájában rendeztek.

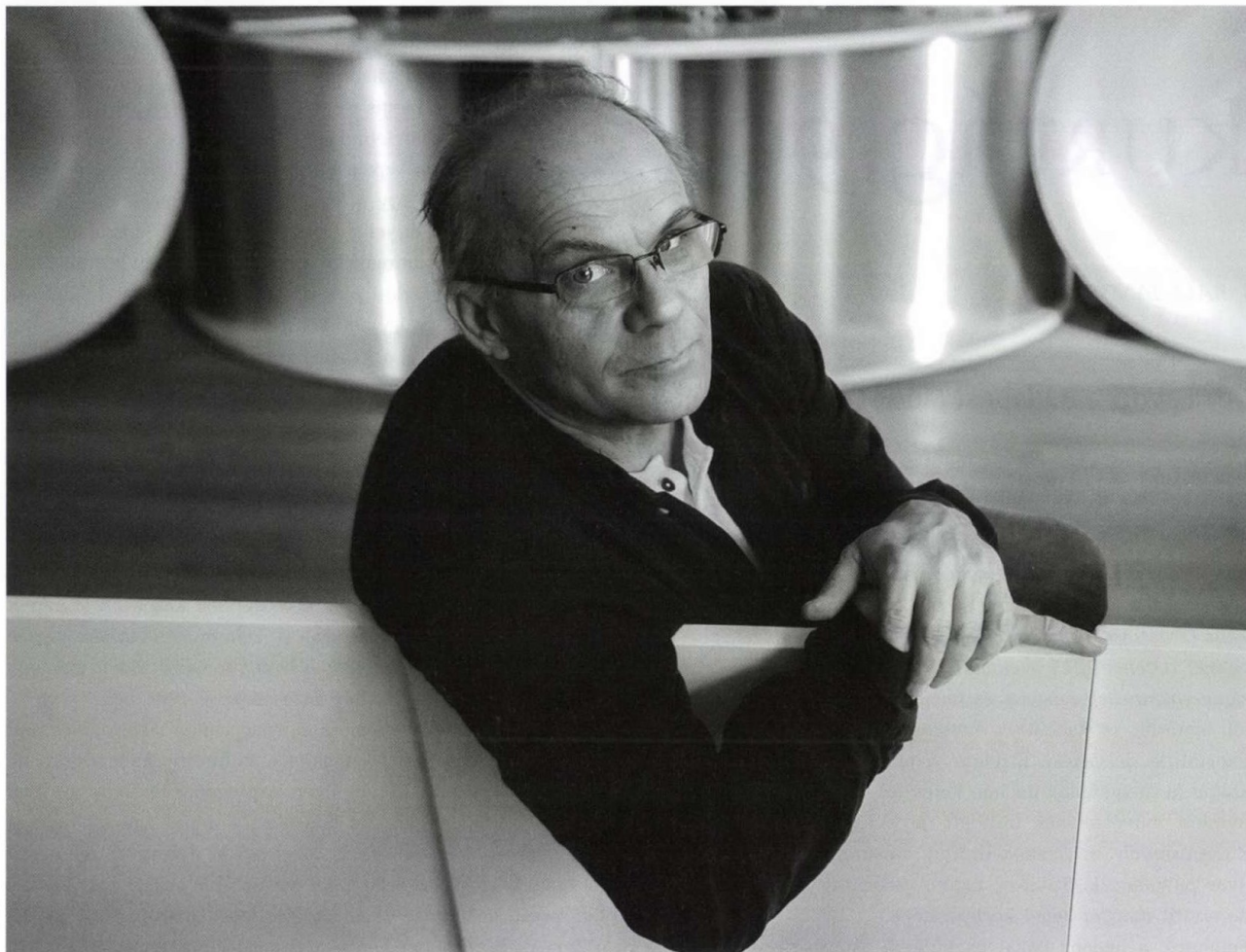
A legcsodálatosabb mégis az volt, hogy az egész fesztivál híven tükrözte Kurtág saját létmódját, amely mindig is a rangos, súlyos megjelenés és a legközvetlenebb informalitás metszéspontjában állt. Kurtág György a legnevesebb élő szerzők egyike, ám mindig szeretettel figyel a hozzá fordulókra. Samuel Beckett egyik legfontosabb drámájából ír operát, és közben lelkesedéssel hallgatja a grúz kísérleti zenész elektromágneses asztaltáncoltatását, és jut fél órája újonnan konstruált hangszereket kipróbálni. Az eseménysorozatáról a főszervezővel, Gőz Lászlóval, a Budapest Music Center (BMC) igazgatójával beszélgettem.

– *Hogyan jött létre a születésnapj fesztivál?*

– A BMC szervezte Gyuri bácsi 80. és 85. születésnapj koncert-sorozatát is. Három évvel ezelőtt, amikor megnyitottuk az új, Mátyás utcai épületet, és terveztük a BMC jövőjét, pontosan tudtam, melyek azok a főbb események, amelyek ebben az épületben fognak lezajlani, és az elképzelések között ott szerepelt Kurtág György 90. születésnapja is. Három évvel ezelőtt persze nem gondoltam, hogy amikor a fesztivál zajlik, akkor már egy éve együtt lakunk a Kurtág házaspárral a BMC-ben.

A fesztivál anyagi feltételeit viszonylag hamar sikerült előterem-tenünk, nagyvonalúan támogatta a kulturális kormányzat, de a BMC is beszállt, hiszen ilyen nagyszabású sorozathoz kell a biztos anyagi háttér. Azt gondolom – amint már többször el-mondtam –, hogy az elmúlt öt-hat évben a magyar zenei élet jól érzékelhető változáson ment keresztül: a kormányzat kiemel-ten kezeli a magyar zene ügyét; ennek kézzelfogható példái a Zeneakadémia Liszt Ferenc téri palotájának építészeti rekonst-rukciója, és az új, Wesselényi utcai, Ligeti Györgyről elnevezett épülete, a tervek szerint 2018-ban megnyíló „Zene Háza” pro-jektje, vagy akár a zenekari struktúrákba irányított támogatás. A BMC sose politizál: de megköszönjük, ha segítséget kaptunk, ahogy eddigi fennállásunk húsz éve alatt mindig.

Egy ilyen nagyszabású fesztivál programjának kialakítá-sa hihetetlenül izgalmas munka, amiben sok segítséget kap-tam Szitha Tündétől (EMB), továbbá a „Kurtág-gyerekektől”: Wilhelm Andrástól, Keller Andrástól, Eötvös Pétertől, Rácz Zoltántól és Csalog Gábortól – ők azok, akiket harminc-negyven éves személyes kapcsolat és szakmai együttlét fűz Kurtághoz. Az első ötletem az volt, hogy felkérem azokat a nagyzeneka-rokat, kamarazenekarokat, szólistákat, karmestereket és kóru-sokat, akik folyamatosan játszanak Kurtág-darabokat, de ezt lehetetlen volt egyeztetni. Részben azért sikerült: a Concerto Budapest, a Nemzeti Filharmonikusok, a Nemzeti Énekkar, az UMZE, Eötvös Péter, Kocsis Zoltán és számos magyar és kül-földi szólista részt tudott venni az eseményen. Volt két, tőlünk független, de Kurtág műveihez kötődő esemény is: az egyik az Operaházban, a másik a Zenetudományi Intézetben.

Felvégi Andrea felvétele

Maga a szervezés nagyjából egy éve kezdődött, és ennek során egyetlenegy dolgot kértem szigorúan mindenkitől: hogy a fesztivált nyugodtan, feszültségek nélkül csináljuk végig, különben utólag rossz emlék marad bennünk az ünnep kisugárzása helyett. Most, hogy lezajlott a hét, úgy érzem, ezt sikerült megtartanunk; és a rengeteg pozitív visszajelzésben, ami itthonról és külföldről érkezett, mindig jelen volt a békés, ünnepi hangulat! Kurtág személyiségének alapvető része a szeretet, a zene szeretete, és ez érződött is a fesztiválon.

Nem csekély visszhangja lett a sorozatnak, a sok dicséretet és méltatás a hazai és nemzetközi sajtóban külön öröm volt számomra. Ebben az évben világszerte számos hangversennyel köszöntötték Kurtág Györgyöt, de azt elmondhatom, hogy a miénk volt a legnagyobb ünnepi eseménysorozat.

– A sajtóról beszéltél az imént. A hazai internetes hírportálok az esemény kapcsán szinte csak a zeneakadémiai koncertet megszakító tűzriadó-szirénákról számoltak be. S a Kafka-töredékek világklasszis előadásán ott ülő fiatal újságíróknak mindössze arra futotta, hogy a közönség soraiban zacskót

zörgető nézőn bosszankodjon két és félezer karakter terjedelemben. A magával Kurtággal is foglalkozó szövegek – melyek közül engem Tábor Ádám és Fazekas Gergely írásai ragadtak meg – hátrább szorultak.

– Ez úgy történt, hogy Fazekas Gergely megírta és elküldte az Indexnek a valóban remek írását, de aztán a „tényleg sokkal nagyobb hírértékkel bíró” tűzriadó egy nappal eltolta a méltató cikket. A kétsoros „hír” az akadémiai koncert után harminc perccel már kint is volt a főlapon, én meg nagyon dühös lettem, mert tudtam, hogy ott van már náluk Fazekas cikke, és helyette egy ilyen marhasággal foglalkoznak; de az indexes cikkekre reflektálva azután az Origón megjelent egy másik írás, amit nagyon kedvesnek és szórakoztatónak tartottam: azt írta, hogy az épület így köszöntötte a születésnapját ünneplő zeneszerzőt.

Egyébként a Zeneakadémia szempontjából ez kettős születésnap volt: Kurtág épp hetven évvel ezelőtt lépett be az intézménybe, mint főiskolai hallgató, s később hosszú évtizedekig volt tanára az intézménynek. A zenekari koncertet, ahogy a 80. születésnapon is, ezért szerveztük az alma materbe. Nem

tudom, láttad-e: a Zeneakadémia honlapján a „Kurtág 90” fotógalériában ott van egy kézzel írott vendégkönyvi bejegyzés fényképe. Ennyit írt:

...én itt valamikor
otthon voltam
nem vendég!!!
 Kurtág György
 (a XXIII-as – Weiner és
 Mihály András terme
volt a hazám!)
 2016 II 19

Vendégkönyvet adtak valakinek, aki hetven éve otthon van ebben az épületben. Ez bizony öngól a Zeneakadémia részéről, még ha aprónak is tűnik. Nem intő jel-e egy ilyen bejegyzés? Jel, ami olyan tömörséggel és intenzitással jelenik meg, mint a „Játékok” vagy az „Üzenetek” egy apró kis darabja? Tudjuk, hogy Kurtág azért jött el Romániából, hogy Pesten az akkoriban elhunyt Bartók szellemiségéhez közelebb lehessen. Húszéves korában idejött, Kadosánál tanult, és nyolc évvel később, '54-ben fel is veszi a Magyar Rádióban a Bartók-szonátát: tehát innen, a Zeneakadémiáról indul zongoraművészi pályafutása. S erős kapcsolata még az után is szoros maradt, hogy a kilencvenes évek elején lényegében elhagyta az országot. Változatlanul szíven viseli a sorsát, s az akadémián mély nyomot hagyott: szinte mindenki a tanítványa volt – és akkor odateszünk elé egy vendégkönyvet.

A Kurtág által leírt szavak, mint az északi fény, világosak, tiszták, tüélesek. Ahogy egymás után telnek a napok (már eltelt két hét), úgy látom, ez a három sor közelebb vitt engem Kurtág gondolkozásához, mint az együtt töltött egy év. Ez a világlátás, a magyar zene és a zenészek szeretete a BMC jövőképének a kialakításában is útmutató.

Kurtág, amikor megírja a darabjait, sokat javít utólag. De sokszor már az első változat is annyira pontos, mint Webernnél: másfél percben az egész világot eléd tárja, amíg mástól egy hatórás ömlengés sem mond el annyit. Ezen a pár mondaton nincs mit javítani. Az országhoz, a magyarsághoz való viszonyának visszafogott, elegáns megnyilatkozása, amiben nincs nacionalizmus, csak egy határozott figyelemztetés. Ezek a fantasztikus muzsikuskok templomnak tekintették a Zeneakadémiát. Ez a mondat az összes magyar zenei intézmény filozófiája lehetne, mert azt a tartást mutatja, amivel meg lehet teremteni valamit. Nincs benne semmi földöntúli gondolat, ezoterikus filozófia, csak az egyszerű valóság. De orra tud vágni egy ilyen megjegyzés: rendbe teszi a hétköznapiakat, segít tisztázni a helyzetet. No, de vissza a sajtóhoz: éjjel megjelenik az Indexen a tűzriadós hír; nem adják le a Kurtág-születésnapról szóló kiváló írást, pedig a kezükben van. És akkor az Origo: „nem tudott az épület mit kitalálni Kurtág köszöntésére, csak azt, hogy

megszólt a ház”. Fel is olvastam Kurtágéknak, nagyon tetszett nekik. Mint egy Weöres Sándor-vers mesevilágában, ahol bizonyos dolgok csak úgy elindulnak, életre kelnek, megszólalnak. Megszólt az épület, zengett percekig, mire Esterházy Péter odasétált, és a fülébe sügött valamit, amit szerencsére hallottam, mert ott ültem mellettük: azt, mondta, hogy „jó tíz másodpercig nem tudta eldönteni, hogy ez a *darab része volt-e*”. És mindehhez a nyugodt, mosolygó közönség... a vicc, a humor abszolút benne volt a levegőben.

– Miként látod ennek a fesztiválnak a fényében Kurtág, Magyarország és a zenei élet viszonyát?

Rácz Zoltán, amikor pár éve elindította a közel tíz éven át tartó Ligeti-sorozatát, azt mondta, nem kortárs zenéről beszélünk, hanem klasszikusról. Ez szerintem ma már Kurtág zenéjére is helytálló megfogalmazás. A fesztivál egyik része, hogy boldogan megünnepeltük az egyik legnagyobb zeneszerzőnk születésnapját, másik része, hogy köszönetet mondtunk – évtizedekre visszamenőleg – azoknak a zenészeknek, akik Kurtágot játszanak. A magyar sajtóban és hírportálokon Kurtág neve ritkán hangzik el – csak amikor kap egy nagydíjat, és persze a hír fő üzenete a díj összege. Fontos, hogy újra visszahozzuk a köztudatba Kurtág György műveit – hiszen a hetvenes-nyolcvanas években ott volt.

És itt a dolognak, úgy tűnik, vége: mondhatom, hogy megünnepeltük, talán mindenki megkapta, amit várt, telt házakkal mentek a koncertek, hallottunk olyan előadást, ahol kétség nem fért hozzá, hogy a világ egyik legnagyobb „Kurtág-hegedűsét” (Keller András) vagy a legjobb „Kurtág-karmesterét” (Eötvös Péter) halljuk. Újból hallhattuk a zseniális ifj. Kurtág Györgyöt és nézhettük az unoka, Kurtág Judit finom és humort sem nélkülöző filmjeit, melyek révén bebocsátást nyerhettünk egy fantasztikus család mindennapjaiba.

Számomra a sok szervezés dacára is olyan volt az egész hét, mintha puha-pihe párnákon lépdeltém volna. Végül is ezen az ünnepi héten már csak az volt a dolgom, hogy negyed nyolc után öt perccel felmenjek értük az emeletre, megfogjam Márta kezét, és lekísérjem őket a terembe. Mindig is meghatározó emlék lesz számomra, amikor 19-én, a születésnapján, három perccel a koncert előtt, egy kolléganőmmel kézen fogtuk őket, és bevezettük a koncertterembe. Olyan volt, mint egy Oscar-gálán, mindenki felállt, és percekig tapsolt. Hihetetlen, hogy Márta nével együtt hogyan reagáltak erre a tapsviharra: a meghatottság legegyszerűbb mosolya és hálája látszott az arcukon. Kicsit meg is ijedtünk, és otthagya őket hátraleptünk a meglepetéstől, de így, távolabbról még élesebben láttam elegáns mozdulataikat. „Igen, itthon vagyunk, és köszönjük.”

A BMC-ben Gyuri bácsiék rendszeresen lejárnak a koncertekre. Eltelt ez a sűrű fesztivál, de két nap múlva jött hozzánk egy belga jazz-zenekar, ők meg beültek a jazzklubba meghallgatni a tubást. Megy tovább az élet. }